

Journal of Nobility Studies

VIRTUS

20 | 2013

Hanneke Ronnes

Onder castellologen

Drie recente studies over kastelen in Nederland

175

F. Hoebens en Th. Oberndorff (red.), *Kasteel en landschap in Limburg* (Utrecht: Matrijs, 2013, 128 p., ill.)

L. van Dijk, W. van Heugten en W. van Keulen et al., *Jaarboek Achterhoek & Liemers* (Vorden, 2012, 176 p., ill.)

J. Vredenberg (red.), *Kastelen in Gelderland* (Utrecht: Matrijs, 2013, 616 p., ill.)

Kastelen- en buitenplaatsboeken volgen veelal nog altijd de contouren van de huidige provincie of regio. Zo ook in het geval van de hier besproken publicaties. Hoewel dit methodologisch en theoretisch gezien niet altijd de beste insteek is – het belet een bredere context en ontkent een historische geografische realiteit – hoeft dit uiteraard niet te betekenen dat het geen mooie boeken kan opleveren. Limburg kent veel kastelen en ze behoren dikwijls tot de meer fraaie van Nederland; de publicaties van lezenswaardige kastelenboeken houdt daarmee gelijke tred. Zo verscheen in 1996 de bundel *Middeleeuwse kastelen in Limburg. Verschijningsvormen van het kasteel, zijn adellijke bewoners en hun personeel* van Wim Hupperetz et al., dat als expliciet doel had een aantal lacunes te vullen op het gebied van kastelenonderzoek, met name die met betrekking tot het dagelijks leven op het kasteel. Het resulteerde in een boek waaraan academici uit de historische, archeologische, antropologische en historisch-geografische hoek meewerkten en waarin originele onderwerpen als kastelen en verwantschap, de recente beeldvorming van kastelen, adellijke levenswijze, wooncultuur, voeding en personeel centraal stonden. In 2005 verscheen *Kastelen in Limburg. Burchten en landhuizen (1000-1800)*, onder redactie van onder meer Ben Olde Meierink en wederom Wim Hupperetz. Dit uitgebreide overzichtswerk heeft een wezenlijke bijdrage aan het onderzoek naar kastelen betekend (de hieronder besproken publicatie *Kastelen in Gelderland* is de evenknie van *Kastelen in Limburg*).

Kasteel Eijsden, Limburg (foto auteur)

Kasteellandschappen in Limburg

Recentelijk verscheen *Kasteel en landschap in Limburg* onder redactie van Frans Hoebens en Theo Oberndorff. Zoals al blijkt uit de titel staat hier niet het gebouw, de tuin of het park centraal maar het kasteel en zijn (veranderende) wijdere, omringende landschap. Een contextuele benadering die het gebouw ('het object') niet in zijn isolement bestudeert, wordt tegenwoordig vaak gepredikt – een dergelijke benadering is in de monumentenwereld zelfs overheidsbeleid – maar in de praktijk is er doorgaans maar weinig te merken van een bredere onderzoeksfocus. *Kasteel en landschap in Limburg* vormt een aangename uitzondering. Met behulp van historisch kaartmateriaal pogen de auteurs inzichtelijk te maken hoe de omgeving van de Limburgse kastelen in de loop van de tijd veranderd is – dit met het nobele doel deze kennis te gebruiken bij toekomstige ontwikkelingsplannen, zodat met 'respect' kan worden omgegaan met 'wat nog uit het verleden resteert'. Zij doen 'een oproep aan kasteel-eigenaren, gemeenten en landschapsarchitecten om de [...] kenmerken [van kastelen, HR] alsmede kadastrale en topografische kaarten door te tijd heen te raadplegen, alvorens over te gaan tot het ontwerpen van een nieuwe inrichting'. Hoewel de vele kaartjes wat te klein zijn afgebeeld en legenda's doorgaans ontbreken, biedt de bundel een fascinerend overzicht van de natuurlijke en infrastructurele wijzigingen die zich in de afgelopen twee eeuwen hebben voltrokken.

Toch had er nog veel meer in gezeten. De structuur van het boek is tamelijk ondoorzichtig en kent veel herhalingen: op een inleidend hoofdstuk volgt een analyse van onderzoek naar 265 kasteellandschappen (hoofdstuk 2), een weergave van onderzoek naar 'tien kasteellandschappen in detail' (hoofdstuk 3), gevolgd door casestudies waarbij drie kasteelterreinen nog wat meer in detail worden bekeken (hoofdstuk 4), en een laatste deel waarin presentaties van ontwerpen voor huidige kasteellandschappen centraal staan. Deze publicatie wekt, in tegenstelling tot het onderliggende onderzoek, de indruk een haastklus te zijn geweest. De analyse is niet erg zorgvuldig en wordt gekenmerkt door enigszins vreemde, niet onderbouwde stellingen, zoals: 'De plek [van een kasteel, HR] is altijd de aanleiding voor de bouw geweest', en: 'Het economisch aspect [van een landgoed, HR] zien we, in vergelijking tot bijvoorbeeld het oosten en het westen van Nederland, een belangrijke rol spelen.' Het boek vertelt ons niet meer over de landschappelijke context van Limburgse kastelen dan het bijna twintig jaar oude artikel van Hans Renes 'Kastelen in het landschap' in de eerdergenoemde bundel *Middeleeuwse kastelen in Limburg*. Het beste deel van het boek – want: het meest uitgewerkt – vormen de drie casussen van de kastelen Bleyenbeek, Cartils en Hiltenraad, het minst geslaagd is hoofdstuk 5, de ontwerpvoorstellen voor een aantal huidige kasteellandschappen. In het 'Ten Geleide' wordt de reden voor dit addendum duidelijk: 'Het Stimuleringsfonds voor Architectuur ondersteunde de werkgroep [de werkgroep Kasteeldomeinen van de Stichting Limburgse Kastelen, HR] als een Belvédère-kennisproject. Wij moesten inzichtelijk maken dat ons materiaal in de praktijk zou kunnen worden benut.' De werkgroep heeft braaf aan deze voorwaarde voldaan, maar dat is het boek niet ten goede gekomen. Wat een verdriet dat we in een land wonen waar een monument maatschappelijk nut moet hebben. Na een vlammend betoog (zo niet in woorden, dan wel middels het getoonde kaartmateriaal) om toch vooral de geschiedenis in acht te nemen, het landschap niet (verder) te verrommelen en kennis van kasteellandschappen te gebruiken wanneer deze landschappen getransformeerd worden, wordt door ontwerpers voorgesteld op deze historische plekken 'culineair te meanderen' in een 'slowfoodzone', en een bezoek te brengen aan een 'wellnesszone' en een 'proeviljoen' gesitueerd op een kasteelterrein waar men in 'een geweldige natuurlijke ambiance' kan 'genieten van zelf verbouwde slowfood producten'. Een van de kasteellandschappen zou transformeren in een Limburgs 'Central Parks' waarbij het kasteel volledig dient te worden gereconstrueerd. De *longue durée* van het landschap die spreekt uit het opgediepte kaartmateriaal, komt hier keihard in botsing met 'evenementen' die over twee jaar alweer gedateerd zijn.

177

Goednieuwsverhalen

Voor het 36e *Jaarboek Achterhoek & Liemers* van de Historische Vereniging Achterhoek en Liemers, moet de wetenschappelijke bril even afgezet worden, ondanks het feit dat sommige bijdragen de academische toets zeker doorstaan. De bundeling van twaalf artikels over kastelen en buitenplaatsen in genoemd gebied, is vooral bedoeld voor de geïnteresseerde (Achterhoekse of Liemerse) leek. Vanuit dat perspectief gezien is de bundel geslaagd. Een mooi voorbeeld is het artikel over theekoepels, met name op kasteel- of buitenplaatsterreinen, van de hand van Wim Jansen: dit artikel pretendeert niet een compleet overzicht te geven

De visie op Kasteel Meerssenhoven zoals uiteengezet in *Kasteel en Landschap in Limburg* is er een waarbij een ruimte zou moeten zijn voor een 'slowfoodzone', een 'wellnesszone' en een 'proeviljoen' (foto Pivos, Wikipedia)

van het fenomeen theekoepels, noch een vastomlijnde definitie de wetenschappelijke arena in te slingeren. Doel van de auteur is om al fietsend door de omgeving de lezer langs een groot aantal theekoepels te loodsen, waarbij deze lezer warm gemaakt wordt voor een – inderdaad – onderbelicht verschijnsel. De bundel als geheel is onderhoudend, maar de ergeris steekt toch af en toe de kop op door slordigheden als missende punten, plotselinge onbedoelde cursiveringen en het afwisselend gebruik van voet- en eindnoten.

Auteurs als Jorien Jas, Peter Bresser en Catharina van Groningen laten in bijdrages over respectievelijk de Chinese kamer van Huis Verwolde, de Zwanenburg en de Kemnade een meer academische (in plaats van een anekdotische en nostalgische) toon horen. Een aantal andere stukken vallen op vanwege het mooie bronmateriaal, zoals het hoofdstuk over het landgoed Bingerden van Wilma Nijenhuis-ten Arve, dat deels gebaseerd is op de briefwisseling uit het einde van de achttiende en begin van de negentiende eeuw tussen de landschapsarchitect Johan Philip Posth en Johan Maurits baron van Pabst, de opdrachtgever van de transformatie van de tuin van Bingerden naar de landschapsstijl. Het ongelijke karakter van de bijdragen geldt niet de opzet van de artikels: deze zijn bijna zonder uitzondering chronologisch, waarbij een individueel kasteel of buitenplaats centraal staat en waar-

bij het accent soms op het gebouw of de tuin, soms op de bewoners wordt gelegd. Een verantwoording voor deze werkwijze is er doorgaans niet en ook onderzoeksvragen ontbreken in de meeste gevallen. Het feit dat het vrijwel allemaal monografieën zijn, maakt dat de onderlinge verhoudingen en de geografische context van de besproken gebouwen geen aandacht krijgen. Hetzelfde geldt voor vaak voorkomende families zoals de Van Heeckerens: hoewel deze familie in meerdere artikels figureert, wordt nergens duidelijk wat haar rol was in de regio en welke kastelen en buitenplaatsen ze allemaal in haar bezit had.

Het boek lijdt aan nog een ander bekend euvel, kenmerkend voor het kasteel- en buitenplaats genre: het zijn goednieuwsverhalen met kastelen als de protagonisten in een modern sprookje. De gebruikelijke platitudes ('een buitenplaats met allure', 'een pareltje') hebben ook in deze bundel hun weg weten te vinden. Zelfs de aanleg van een parkeerplaats is nog reden voor enthousiasme. Deze roze bril zorgt er ook voor dat er nogal rare ideeën over behoud en vernieuwing leven: renovaties worden in dit boek nauwelijks tot niet geproblematiseerd, maar zijn alle zonder meer geslaagd. Ik ben benieuwd of toekomstige generaties deze mening zullen delen.

179

Kastelen in Gelderland

Van deze bundel over kastelen en buitenplaatsen in de Achterhoek en Liemers is het maar een kleine stap naar het langverwachte *Kastelen in Gelderland*, onder eindredactie van Jan Vredenberg en met bijdragen van een aantal bekende namen. Net als de (eveneens door Matrijs uitgegeven) boeken over Utrechtse en Limburgse kastelen (de laatste publicatie werd al genoemd) betreft het hier de weerslag van een grootschalige inventarisatie van kastelen en kasteelterreinen, een inventarisatie die compleetheid nastreeft en die daar voor zover dat mogelijk is ook in slaagt. Op basis van het 'Kastelenlexicon Nederland', dat met veel zorg en aandacht (onder meer van Hans Janssen) samengesteld wordt, zijn 389 bestaande en verdwenen kastelen in Gelderland beschreven. Hoewel de kwaliteit van de objectbeschrijvingen nogal wisselt (mede vanwege het feit dat het Kastelenlexicon nog niet compleet is en men voor het huidige boek ook nieuw onderzoek moest verrichten), betekent deze bundeling een sprong naar voren in de kennis van Gelderse kastelen.

De inventarisaties vergemakkelijken het kastelenonderzoek enorm, en zowel het historische (genealogische) overzicht als de bouwgeschiedenis (en dan vooral ook de plattegronden) bewijzen hun nut onmiddellijk. Niettemin lijkt een publicatie als deze ook een beetje *out of time*. Hier doel ik niet op de vormgeving van Matrijs (die bijna altijd goed scoort op leesbaarheid, maar het esthetische oog minder behaagt), maar op de vraag of dergelijke inventarisaties niet gewoon online horen te staan. Het verbaast bovendien enigszins dat dit werk niet al decennia eerder gedaan is, in een tijdvak dat werd gekenmerkt door een wetenschappelijk paradigma dat objectbeschrijvingen en het feitelijke meten en weten beter gezind was dan het huidige. De redactie lijkt op dit dilemma geanticipeerd te hebben door te proberen de individuele objecten van een context te voorzien in de vorm van een aantal inleidende hoofdstukken. Anders dan in het hierboven besproken *Jaarboek Achterhoek & Liemers* heeft de redactie van *Kastelen in Gelderland* aangevoeld dat een objectgerichte benadering om een aanvulling vraagt die recht doet aan de bredere sociaal-economische, landschap-

pelijke en politieke verbanden van de besproken kastelen. De uitvoering strandt nog wel eens in goede bedoelingen, maar het streven is zonder meer sympathiek en prijzenswaardig.

Het idee in het 'Ten geleide' om de historiografie van de Gelderse kastelenkunde weer te geven, is verfrissend; jammer alleen dat het blijft bij een opsomming van monografieën en bundels over Gelderse kastelen. Een analyse van de aard van deze historische kastelenboeken ontbreekt. Hoe verschilde de perceptie en waardering van kastelen in de loop van de tijd? Hoe groot werd in verschillende periodes het belang van kastelen als de Valkhoff en Rosendaal geacht? Hoe kan verklaard worden dat Gelderse kastelen in de achttiende eeuw het doel werden van eindeloos veel plezierreisjes vanuit Holland. Het gebruik van modewoorden als 'identiteit' en het al genoemde goednieuwsjargon waarbij we geacht worden te 'genieten' van de 'rijkdom' aan kastelen, storen; de opmerking dat kastelen tegenwoordig gelukkig niet meer zo snel zullen verdwijnen getuigt van een benijdenswaardige naïviteit. Een ander in het oog springende probleem met dit boek blijkt al uit de titel: Gelderland mag nu dan een politieke eenheid vormen (en de bestaansgrond zijn van een aantal van de huidige stichtingen zoals het Gelders Archief, het Gelders Erfgoed, het Gelders Genootschap en het Geldersch Landschap & Kasteelen die aan de basis liggen van het boek), het huidige Gelderland en het historische Gelre overlappen elkaar slechts gedeeltelijk.

180

Het feit dat het boek begint met een hoofdstuk (van Elyze Storms-Smeets) over de geografische context van de Gelderse kastelen, toont aan dat de geografische dimensie in het kasteelonderzoek tegenwoordig niet alleen in Limburg aandacht geniet. Gesproken kan worden van een trend die, het moet gezegd, alleen maar kan worden aangemoedigd. Dit hoofdstuk dient vooral gelezen te worden als een aanzet tot meer onderzoek in deze geografische richting; er is nog geen sprake van een diepgaande analyse. Het feit dat Storms-Smeets aandacht besteedt aan een clustering van kastelen die zich in dezelfde handen bevonden, hier in die van de graaf van Gelre, is daarbinnen echter wel degelijk verhelderend en wijst toekomstige onderzoekers de weg. Met betrekking tot de adelsgeschiedenis wordt geblunderd in een inzetje van een andere auteur waarin gesteld wordt dat de oude landadel in de zeventiende eeuw plaats maakte voor 'kooplieden'.

Storms-Smeets merkt meteen aan het begin van het hoofdstuk op dat doorgaans te veel nadruk wordt gelegd op de militaire rol van kastelen, wat onmiddellijk wordt bevestigd door een aantal van haar medeauteurs. Deze nadruk speelt het boek ook parten bij de definiëring van het begrip kasteel. De redactie stelt dat het moeilijk was om in sommige gevallen te bepalen of gebouwen wel of niet als kastelen beschouwd en opgenomen dienden te worden. Uiteindelijk is gekozen voor de breuklijn van 1600, de tijd dat kastelen niet goed meer te verdedigen zouden zijn geweest. Uitgebreide discussies, met name in Engeland, over de bruikbaarheid en de zeggingskracht van dergelijke militair georiënteerde breuklijnen, heeft men naast zich neergelegd. Weinig inspirerend zijn bovendien de terugkerende gemeenplaatsen over de functieverandering van kastelen als militaire bolwerken (de middeleeuwen) naar kastelen als symbolen van macht en status (de vroegmoderne tijd).

In de twee hoofdstukken volgend op het hoofdstuk van Storms-Smeets spelen de adellijke bewoners en stichters van kastelen een hoofdrol. Allereerst besteedt Frank Keverling Buisman aandacht aan de bestuurlijke structuur waarbinnen kastelen opgericht werden – een interessant, maar op sommige punten wel erg gedetailleerd hoofdstuk. Het beantwoordt

overigens wel de vraag die het *Jaarboek Achterhoek & Liemers* opwierp naar de rol van de alomtegenwoordige familie Van Heeckeren, die eind achttiende eeuw de ridderschap van Zutphen domineerde.

De hoofdstukken van Keverling Buisman en Conrad Gietman (die zich richt op de adellijke bewoners van het kasteel) overlappen elkaar meer dan gewenst is (waarbij moet worden opgemerkt dat dergelijke doublures het boek in zijn geheel kenmerken): beide auteurs besteden uitgebreid aandacht aan de ridderschap en de veranderde positie van de adel na 1795. Gietman, die de meest leesbare en boeiende bijdrage van het boek schreef, richt zijn vizier onder meer op groepen die er gewoonlijk in kastelenstudies bekaaid vanaf komen: vrouwen en personeel. Zijn analyse van de adellijke kasteelbewoners houdt bovendien rekening met de laatste stand van wetenschap en erkent dat de adellijke macht voortduurde tot in de twintigste eeuw.

Dit adellijk intermezzo wordt gevolgd door hoofdstukken over de typologie van het kasteel (Ben Olde Meierink), het interieur en het wonen (Jorien Jas) en de ruimtelijke context van kastelen in de vorm van tuinen, parken en bossen (Johan Bierens de Haan en Luuk Keunen). Olde Meierink volgt in zijn bespreking van de typologische variatie en ontwikkeling van Gelderse kastelen in grote lijnen het standaardwerk van de Nederlandse castellologie, *1000 jaar kastelen in Nederland* uit 1996, waarbij hij de kans heeft gegrepen, nu zijn onderzoeksgebied slechts één provincie is, de Gelderse kastelen wat meer *en detail* te bespreken. Enkele prachtige afbeeldingen sieren dit hoofdstuk (en het boek als geheel), waarbij een kaart uit 1599 van Doddendael in Ewijk, gemaakt in verband met een rechtszaak, en een vogelvlucht uit het midden van de zestiende eeuw van het kasteel van Schuilenburg, eruit springen. Olde Meierink eindigt met een samenvatting: handig, maar idealiter had de redactie de uniformiteit van de hoofdstukken gewaarborgd en auteurs gesommeerd dan wel met of zonder samenvatting te werken.

Het hoofdstuk van Jorien Jas vraagt om een wat uitgebreidere reactie. Hoewel informatief en geschreven in de traditie van Willemijn Fock, een van de *grandes dames* van het Nederlands historisch interieur, kleeft er mijns inziens een bezwaar aan haar aanpak. Zo is er het probleem van de beschreven periode. Waar het lexicon uitgaat van 389 Gelderse kastelen van voor 1600, pakt Jas in haar beschrijving van het wonen op een kasteel in Gelderland de draad pas op in 1600. De genoemde voorbeelden en alle beschreven stijlwijzigingen in het interieur van het kasteel dateren van de zeventiende, achttiende of negentiende eeuw. Dit levert vreemde situaties op. Om een voorbeeld te geven: een van de meest prominente gebouwen van Gelderland, Het Loo, wordt niet door Jas besproken omdat het in de zeventiende eeuw gebouwd is en het in dit boek, dat uitgaat van kastelen ouder dan 1600, geen plaats heeft. Dit wringt in een hoofdstuk over voornaam wonen in Gelderland in de periode na 1600. Misschien nog wat ongelukkiger is het feit dat we niets leren over het interieur in de periode waarin de gebouwen die centraal staan in dit boek gebouwd zijn: de middeleeuwen. Jas lijkt er vanuit te gaan dat er voor deze vroege fase geen informatie te vinden is over het interieur en de wooncultuur in het algemeen. En dat terwijl ze de bronnen daarvoor letterlijk voor het grijpen had. Van twee huizen, te weten Hackfort en Huis Bergh, vergelijkt Jas een aantal opeenvolgende boedelinventarissen uit de zeventiende en achttiende eeuw. Waarom niet ook een paar inventarissen uit eerdere fase zoals de vijftiende en zestiende eeuw vergelijken? Een korte zoektocht levert in ieder geval al acht boedelinventarissen op

De achterzijde van Het Loo (foto auteur)

van zes Gelderse kastelen van voor 1600: Hattem (1493), huis Mensink (1581), Harderwijk (1549 en 1557), Culemborg (1542 en 1555), de Boetselaersborg (1556) en Didam (1555). Nu alleen zeventiende- en achttiende-eeuwse inventarissen behandeld zijn, mist de lezer interessante informatie over het wonen in een kasteel in de (late) middeleeuwen; bovendien raakt het beeld van de ontwikkelingen in het vroegmoderne interieur vertekend wanneer deze vroegere fase niet wordt meegenomen. Op basis van de zeventiende- en achttiende-eeuwse inventarissen van Hackfort en Huis Bergh concludeert Jas dat het opvallend is dat kleurenkamers in de vroegste, zeventiende-eeuwse, inventarissen nog niet voorkomen maar in de latere wel. Het klopt dat Hackfort en Huis Bergh in de zeventiende eeuw niet waren uitgerust met dergelijke kamers, maar dit gold wel voor andere Gelderse kastelen. Sterker nog, de inventarissen van het kasteel van Culemborg (1542) en de Boetselaersborg (1556) tonen aan dat deze kamers al in de zestiende eeuw voorkwamen. Het laatste huis beschikte zelfs over meerdere kleurenkamers: een 'witte kamer boven die grote kamer', het 'swarte kerkers boven (den) zaell', en het 'blauwe kamertje boven de kamer van de drost'. Hetzelfde kan gezegd worden over kamers vernoemd naar personen. Jas merkt op dat die vertrekken in de boedelinventarissen van Huis Bergh in de loop van de achttiende eeuw in aantal toenamen en trekt onder meer op basis daarvan conclusies over de ontwikkeling van de scheiding tussen (publieke) ontvangst- en privévertrekken. Echter, zowel de inventaris van Hattem als die van de Boetselaersborg uit de vijftiende en zestiende eeuw spreken al van dergelijke kamers. In een inzetje in dit hoofdstuk van Jas wordt ten slotte gesproken van een zeventiende-

eeuwse traditie om familiewapens op of in het kasteel te plaatsen. Er wordt opgemerkt dat deze traditie in latere tijden werd voortgezet. Ook in dit geval geldt dat dit gebruik in ieder geval teruggaat tot de zestiende eeuw, zo niet *nóg* ouder is.

Het hoofdstuk van Bierens de Haan en Luuk Keunen reikt iets verder dan het gebruikelijke verhaal over de geometrische tuin en de daaropvolgende landschapstuin. Verrassend genoeg duikt Het Loo in dit hoofdstuk wel enkele malen op. Vooral het feit dat er wat meer aandacht is voor economische aspecten van tuin en park (zoals molens) dan gewoonlijk het geval is, stemt tevreden. Dit geldt ook voor de suggesties voor vervolgonderzoek aan het einde van het hoofdstuk. De auteurs geven daarmee aan dat het definitieve verhaal over de tuinen en parken van Gelderse kastelen nog niet geschreven is; een nuttige toevoeging in een bijna encyclopedisch boek dat alle kenmerken draagt van een streven naar een min of meer complete geschiedenis. De bespreking van de ontwikkelingen in tuinen en parken in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw haalt de vaart er vervolgens een beetje uit. Het kan uiteraard wel aan Bierens de Haan overgelaten worden om deze ontwikkelingen te schetsen, maar misschien zorgt het feit dat hij dit al zo vaak gedaan heeft ervoor dat de uitkomst weinig geïnspireerd overkomt. Bovendien blijft dit deel over de welbekende verlandchap-pelijking in de late achttiende en met name negentiende eeuw erg beschrijvend. De auteurs laten na deze ontwikkeling te verklaren. Een *grand narrative* of in ieder geval een *grander narrative* dan hier gepresenteerd is, waarin plaats is voor de verlichting en de romantiek en alle cultuurhistorische conceptualiseringën daartussenin, ontbreekt. De bundel als geheel, met een enkele uitzondering daargelaten, schuwt een dergelijke benadering die het kasteel (met name in de vroegmoderne tijd) als onderdeel van een *histoire des mentalités* beziet.

183

Er wordt afgesloten met twee hoofdstukken getiteld: 'Veranderend gebruik', geschreven door Fred Vogelzang, en 'Vergaan en vergeten', van de hand van Jan van Doesburg. Ook deze bijdragen getuigen van de wil om nieuwe thema's aan te boren. Dat de hoofdstukken in uitwerking oppervlakkig zijn, is wellicht van ondergeschikt belang. We weten wel dat kastelen tegenwoordig andere functies hebben (als kantoor, trouwlocatie, museum) dan vroeger en dat veel kastelen verdwenen zijn door oorlogen, natuurschade en afbraak. Het zou te prefereren zijn geweest – om maar wat zijweten te noemen – de veranderende perceptie van kastelen door de tijd heen te belichten, dwarsverbanden met andere Nederlandse en buitenlandse kastelen te leggen, of dieper in te gaan op kwesties van wetgeving, restauraties en musealisering. En dit geldt eigenlijk voor de Nederlandse buitenplaatsenliteratuur in het algemeen: nieuwe wegen worden wel degelijk ingeslagen, maar het gebeurt nog te weinig of te weifelend.

Dr. Hanneke Ronnes studied social and economic history at the University of Amsterdam, cultural anthropology at Free University, Amsterdam, and (post)medieval archaeology at University College Dublin, Ireland. Since 2005, she has been working as a lecturer and researcher at the University of Amsterdam, at the department of Archeology, and at present for the department of Cultural history of Europe. (*University of Amsterdam, Oude Turfmarkt 141-147, 1012 GC Amsterdam, The Netherlands – H.Ronnes@uva.nl*)

20 | 2013

